

УСУНЕННЯ ВІД СПАДКУВАННЯ ВНАСЛІДОК НЕДІЙСНОСТІ ШЛЮБУ

Спадкове право відноситься до одних з найбільш важливих та значущих на практиці підгалузей цивільного права. Спадкове право історично склалося як правовий інструмент, що забезпечує баланс між публічними і приватними інтересами у сфері майнових стосунків, спадкове право і у сучасному світі виступає одним з найважливіших способів придбання права власності і створює умови для захисту майнових інтересів сім'ї спадкодавця (Заїка Ю. Здійснення права на спадкування // Підприємництво, господарство і право : Щомісячний науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2004. № 8. — С. 91—93).

Цивільним законодавством передбачено такі підстави спадкування, як спадкування за заповітом та спадкування за законом.

Як свідчить із назви, спадкування за заповітом відбувається тоді, коли воля спадкодавця виражена та оформлена в передбаченому законом порядку письмовому розпорядженню — заповіті.

Отже, підставою виникнення спадкування за заповітом є юридичний склад — складання заповіту, смерть спадкодавця, відкриття спадщини, прийняття спадщини. Осіб, які закликаються до спадкування в цьому випадку, визначає у своєму заповіті спадкодавець.

Спадкування за законом має місце у випадку, якщо:

- фізична особа не залишила заповіту;
- заповіт було скасовано заповідачем і не складено нового заповіту;
- заповіт є нікчемним
- заповіт визнаний судом недійсним
- відсутні умови, які зазначені в заповіті з умовою та з якими пов'язується виникнення права на спадкування у особи, яка призначена у заповіті.
- спадкоємці за заповітом не прийняли спадщини або не закликаються до спадкування;
- заповідач у заповіті розпорядився лише частиною свого майна (Васильченко В. В. Методологічні засади спадкового права України / В. В. Васильченко // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2005. — № 9(47). — С. 31—45.).

У ЦК України застосований підхід найширшого охоплення числа осіб, до яких могла б перейти спадщина у разі відсутності заповіту (Заїка Ю. О. Спадкове право: навч. посіб. / Ю. О. Заїка, Є. О. Рябоконт. — К.:

Юрінком Інтер, 2009. — 352 с). Передбачається п'ять черг спадкоємців за законом. До першої черги спадкування за законом відповідно до ст. 1261 ЦК України відносять дітей спадкодавця, у тому числі зачатих за життя спадкодавця та народжених після його смерті, того з подружжя, який його пережив, та батьків.

Норми спадкового права надають можливість особам, визначеним у заповіті або в законі, реалізовувати свої інтереси у відносинах цивільного правонаступництва в правах та обов'язках померлого спадкодавця.

Натомість існують норми спадкового права, що мають яскраво виражений виховний характер, оскільки спрямованні на недопущення неправомірної поведінки і передбачають негативні наслідки для порушників не лише правових, але і інших соціальних, у тому числі моральних норм (Рябоконт Є. О Усунення від права на спадкування// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки — 2005 р. № 67/69. С. 71—74).

Законодавством, передбачено «законне» усунення спадкоємця від права на спадкування, тобто таке, підстави якого визначаються не згідно з волею спадкодавця, а прямо вказані в законі (ст. 1224 ЦК України).

Хотілося б зупинитися на одній з таких підстав, як усунення від спадкування, внаслідок недійсності шлюбу.

Згідно зі ч. 4 ст. 1224 ЦК України не мають права на спадкування за законом одна після одної особи, шлюб між якими є недійсним або визнаний таким за рішенням суду.

Недійсним є шлюб безпосередньо з моменту його укладання, як що порушені вимоги передбачені в ст. 22, 24—26 СК України.

Також шлюб може бути визнаний недійсним за рішенням суду.

Відповідно до ст. 39 СК України недійсним є шлюб, зареєстрований з особою, яка одночасно перебуває в іншому зареєстрованому шлюбі; шлюб, зареєстрований між особами, які є родичами прямої лінії споріднення, а також між рідними братом і сестрою; шлюб, зареєстрований з особою, яка визнана недієздатною. Також недійсним є шлюб, укладений з порушенням принципу добровільності або якщо один з членів подружжя не досягнув на момент укладення шлюбу шлюбного віку.

Ст. 42 СК України передбачено, що право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним мають дружина або чоловік, інші особи, права яких порушені у зв'язку з реєстрацією цього шлюбу, батьки, опікун, піклувальник дитини, опікун недієздатної особи, прокурор, орган опіки та піклування, якщо захисту потребують права та інтереси дитини, особи, яка визнана недієздатною, або особи, дієздатність якої обмежена.

Таким чином, навіть якщо спадкоємці не входять до кола родичів, яким надано право звернення до суду для визнання шлюбу недійсним, вони мають право звернутися як особи, права яких порушені у зв'язку

з реєстрацією цього шлюбу, оскільки через укладення такого шлюбу вони не отримають належну їм частку спадщини (Юридичний вісник України № 3 за 2007 рік [Електронний ресурс]— Режим доступу: http://yurincom.com/ua/legal_practice/analychna).

Разом з тим в інтересах добросовісного подружжя законодавством встановлено виняток. Якщо шлюб визнаний недійсним після смерті одного з подружжя, то за другим із подружжя, який його пережив і не знав та не міг знати про перешкоди до реєстрації шлюбу, суд може визнати право на спадкування частки того з подружжя, хто помер, у майні, набутому ними за час цього шлюбу.

Запровадження такого виключення викликане, насамперед, метою захисту законних спадкових прав добросовісного чоловіка (дружини) спадкодавця в недійсному шлюбі.

Таким чином, включення в закон такої підстави усунення права на спадкування, як недійсність шлюбу надає змогу бути включеним до кола спадкоємців осіб, закликання яких здійснюється відповідно до законодавчих норм. Крім того, законодавцем надані гарантії добросовісному подружжю спадкувати один після одного спільного майна набутого під час шлюбу.

ВЕРХОВЕЦЬ К. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри цивільного права

ЩОДО ПИТАННЯ ФОРМИ ДОГОВОРУ ПРО СПЛАТУ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ ТА ВИЗНАННЯ ЙОГО НЕДІЙСНИМ

З аналізу чинного сімейного законодавства вбачається, що аліментні правовідносини все в більшій мірі регулюються диспозитивними нормами, що свідчить про тенденцію приведення норм до положень міжнародного законодавства, маючі на меті, насамперед, захист прав та інтересів дитини.

Ратифікувавши Конвенцію про права дитини, Україна взяла на себе зобов'язання по забезпеченню дитині такого захисту і піклування, які необхідні для її благополуччя, беручи до уваги права й обов'язки її батьків, опікунів чи інших осіб, які відповідають за неї за законом (ст. 3 Конвенції).

Положеннями Сімейного кодексу України (далі — СК України) передбачається можливість врегулювання сімейних відносин за домовленістю між її учасниками (ст. 7 СК України).